

Schubert Zselízen

Schubert Bécsben élt és alkotott. Viszonylag kevés alkalom adatott számára, hogy máshol is bemutatkozzon.

Előadásom e lehetőségek egyikéről, a Zselízen eltöltött időről számol be. Schubert két alkalommal járt e vidéken 1818-ban és 1824-ben. A témával kapcsolatban több kérdés is felmerül:

1. Mi készítette Schubertet, hogy a Zselízen felajánlott állást elfogadja?
2. Kinek a közvetítésével ismerte Esterházy János Schubertet?
3. Esterházy János és családja milyen kapcsolatban állott a zenével?
4. Zselíz és környezete milyen hatással volt Schubertre?
5. Milyen művek születtek ebben az időben?

1. Schubert körülményei a zselízi tartózkodást megelőző időszakban

Schubert segédtanító volt apja mellett, majd a család lakásváltoztatása után Roßauban lett zenemester. Ebben az időben fejezte be a VI. szimfóniát, az Esz dúr vonósnégyest, a Trauer és Sehnsuchts walzert. Dalt viszonylag keveset írt ekkor. Fizetése igen csekély és megalázó volt. A nyomasztó anyagi gondok elől menekülve pályázta meg a laibachi zenetanári állást, amelyet nem kapott meg. Minden lehetőséget, megragadott, hogy sorsa jobbra forduljon. Haydn példája lebegett a szeme előtt, aki az Esterházy család szolgálatában állva gondtalanul hódolhatott a zenének.

Ebben az időben a főúri családoknál nagy divatja volt a zenetanításnak. Az arisztokrata családok gyermekeinek érteni kellett a zenéhez és énekhez. Azt is elvárták tőlük, hogy valamilyen hangszeren játszanak. A házi zenetanítónak több feladata is volt. Az oktatás mellett házi zenekart kellett szervezni, ünnepélyes alkalmakra új műveket komponálni.

Schubert anyagi helyzete nagyon rossz volt ezért fogadta el Esterházy János meghívását Zselíre.

2. Az ajánló

Johann Karl Unger gazdasági tanácsos és lelkes művészetbarát. A lánya Unger Karolina Saliери és Vogl tanítványaként előszeretettel énekelte Schubert dalait. Ő hívta fel a figyelmet Schubertre, amikor meghallotta, hogy a

gróf gyermekei számára zenetanítót keres. (Unger Karolina híres énekesnő lett. Ő énekelte Beethoven IX: szimfóniája bemutatóján a szoprán szólt.)

3. Az Esterházy család

„Magyarország leggazdagabb földbirtokos családjá volt. Két ágra oszlott: a hercegi és grófi ágra. Esterházy János Károly (1775 -1843) a grófi ághoz tartozott. Hat gyermeke volt négy lány és két fiú. Mindössze három gyermek érte meg a felnőttkort: Mária (1803-1837), Karolina (1805-1851), Albert (1813-1845). Édesanyjuk gróf Festetics Rozália (1779 -1854) csillagkeresztes és palotahölgy igen művelt és zeneértő asszony volt.” (Horváth 2000. 61. p.) Mária és Karolina ügyesen zongorázott és énekelt.

4. Zselíz és környezete

Esterházy János és családja Bécsben élt csak a nyári és őszi hónapokat töltötte Zselízen.

„Zselíz Bars megyében Léva mellett, a Garam partján található. A zselízi birtok 16017 hold volt, Bars és Hont megyében terült el. Művelés szerint szántó, erdő, rét és szőlő. A nagy területhez több falu is tartozott.” (Horváth 2000. 60. p.)

„A zselízi kastély 1720-ban épült klasszikus stílusban. Gondosan ápolt angolpark, (melynek területe 11 ha) vette körül és a Sári patak szelte ketté. A parkban értékes és ritka fákat csodálhattak meg a látogatók.

Ebbe az ideális környezetbe érkezett meg Schubert 1818. július 7-én. Az első hetekben igen jól érezte magát. A park csendje, a magyaros vendégszeretet. A falusi élet újdonságként hatott.

1818-ban egyik levelében írja: „Én valóban kitűnően, érzem magam akár-csak egy isten úgy élek itt és komponálok. Mayrhofer dalszövege az Einsamkeit már kész, és azt hiszem ez a legjobb dalom, hiszen minden gond nélkül voltam, miközben írtam.” (Franz Schubert levelei 1978. 18. p.)

Schubert időbeosztása

Korán kelt és sétált a parkban. Reggeli után megtartotta a zongoraóráát majd elkezdett komponálni. Délután kigyalogolt a Garam partjára és órákig csodálta a folyó sebes folyását. Ezután kilovagolt a Hosszúlánc dűlőbe. Itt egy körülbelül 800 éves tölgy állt, melynek korhadt belsejét kivájták, és egy asztalt helyeztek el benne. Az asztal körül tizenketten fértek el, vadászat alkalmával itt tartották a közébedet. Az öreg tölgyet Fakastélynak nevezték.

Schubert vacsora után a családi összejöveteleken vett részt: Itt zongorázott és tanítványai is bemutatták legújabb tudásukat, zongoráztak és énekeltek. Schubert késő éjszaka sem pihent. Amikor eszébe jutott egy dallam azonnal lejegyezte, ha nem talált papírt a falra írta a művet.

Schubert szabad idejében többször kilovagolt az uradalmi vízi malomba a közeli Tergenyére, ahol német telepesek éltek Szívesen időzött a mezőn dolgozó parasztok között is. Vasár és ünnepnapon, a falusi mulatságokon jelent meg, ahol a cigányprímások játékában és a népviseletben járó fiatalok táncában gyönyörködött. Schubert sok itt hallott dallamot őrzött lelkében, amelyet felhasznált műveiben. Az első zselízi tartózkodás alatt gyengéd szálak fűzték Josepha Pöckelhoferhez, aki a kastélyban szobalány volt.

Schubert örömet lelt tanítványaiban, akik igyekeztek tanáruk kedvében járni. Délelőtt és este is zongoráztak. A szalonban álló hangszert Schmiedt Károly pozsonyi hangszerész készítette. (Horváth 2000. 62.-63. p.)

5. Schubert az első zselízi tartózkodás komponált művei

Schubert az első zselízi tartózkodás alatt 17 művet komponált (Horváth 2000. 71-72p).

Zongoradarabokat, négykezes zongoradarabokat, dalokat, rekviemet írt:

B-dúr négykezes szonáta. op. 30

G-dúr német tánc két trióval

Két E dúr ländler négykézre

B- dúr négykezes polonaise (Vázlat)

Énekgyakorlatok szoprán és alt szólámra jelölt basszussal.

Einsamkeit (Magány) Mayrhofer szövegére

Német rekviem g-mollban -szoprán alt tenor basszus énekhangra orgonakísérettel Ferdinánd bátyja neve alatt jelent meg Az ő megsegítésére írta Schubert.

Der Blumenbrief, (A viráglevél) A.W.Schreiber szövegére

Das Marienbild, (A Mária kép) A .W. Schreiber szövegére

Nyolc variáció egy francia dalra négykézre op. 10. A művet Schubert Bethovennek ajánlotta. A dal szövegét a zselízi könyvtárban lelte fel, melyet Louis Drout írt.

f-moll zongoraszonáta

Blondel zu Marien dal (ismeretlen költő verse)

Das Abendbrot op. 173.(Az alkonypír) Schreiber költeménye

Szonett I: II: III: Petrarca versére. A költeményeket a zselízi könyvtárban találta Schlegel fordításában.

Schubert második zselízi tartózkodása 1824 májustól október 16-ig tartott. (Horváth. 2000. 93-103)

Újra a nehéz anyagi körülmények késztették Schubertet, hogy elfogadja Esterházyék meghívását. A gróf azzal fejezte ki megbecsülését, hogy a fizetését felemelte. Így Schubert e rövid idő alatt annyi pénzt kapott, ami egy segédtanító két évi fizetésének felelt meg.

Schubert szorgalmasan tanított és komponált. A szép molnárlány dalciklus kéziratát is javította.

Schubert életére és művészetére hatással volt az ez időben fellángoló kapcsolat és a zselízi kastély vendégei révén új barátságok létrejötte.

A második zselízi tartózkodás alatt mély benyomást gyakorolt rá Karolina, a gróf fiatalabbik leánya. Az a reménytelen szerelem kihatott Schubert egész életére.

Karolina 18 éves volt ekkor. Jól zongorázott, szépen énekelt, és a festészet is érdekelte.

Karolina az évek során egyre jobban tisztelte Schubertet. Gyűjtötte kéziratait. A társadalmi rangkülönbség nem tette lehetővé, hogy Schubert megkérje Karolina kezét.

A zselízi kastélyban gyakran vendégeskedő Schönstein báró zenei estek keretében ismerkedett meg Schuberttel. A házi zenekar hangversenyein gyakran énekelt Schubert dalokat Schubert neki ajánlotta "A szép molnárlány" dalciklust.

Egy alkalommal a grófné megkérte Schubertet, hogy írjon számára kvartettet Friedrich de la Motte Fouque egyik versére. A zeneszerző a megbízást azonnal teljesítette. Elkészült a Gebet (Ima), amelyet már másnap a család, Schubert és Schönstein báró adott elő.

A második zselízi tartózkodás alatt született művek

Schubert 10 művet komponált az itt eltöltött idő alatt (Horváth 2000. 99-100. p). Ezek nagy része négykezes zongoradarab, amelyek magyar dallamokat is felhasználnak. Emellett zongoradarabok, kvartett, arpeggionera és zongorára írt művek szerepelnek az ebből az időből származó műjegyzékben.

Négykezes zongoradarabok

Nagy duo

8 variáció saját témára

4 ländler

Divertissement a la hongroise

Magyar dallam h-mollban

6 nagy induló zongorára, valamennyi induló triót is tartalmaz

6 német tánc zongorára
3 zongora ecossaise
Kvartett Gebet op post. 139.
a-moll arpeggione szonáta

A második zselízi tartózkodás során Schubert anyagi helyzete rendeződött, egészsége helyreállt. Művészete gazdagodott a megismert magyar dal-
lamok révén.

Karolina iránt érzett szerelme inspirálta később az f-moll fantázia meg-
írását, amelyet neki ajánlott.

Irodalom

Franz Schubert levelei. Zeneműkiadó, Budapest 1978. 18. p. Gádor Ág-
nes fordítása.

Fábián László Franz Schubert életének krónikája. Zeneműkiadó, Buda-
pest, 1975.

Horváth Géza. Franz Schubert Zselízen. Kovács károly elveszettnek hitt
kézirata alapján. Liliium Aurum, 2000. Dunaszerdahely.